

Prohlášení společného fóra občanské společnosti a vědeckého výzkumu

Plnohodnotný život v průběhu celého života: společné úsilí občanské společnosti a výzkumu při tvorbě politik

Řím, 15. června 2022

Preambule

1. My, zástupci občanské společnosti a vědeckého výzkumu, vítáme možnost diskutovat o dopadu Madridského mezinárodního akčního plánu pro problematiku stárnutí (dále jen „plán MIPAA“) a jeho regionální prováděcí strategie (dále jen „strategie MIPAA/RIS“) na starší osoby v regionu Evropské hospodářské komise OSN (EHK OSN).
2. Bereme na vědomí závazky, které členské státy EHK OSN přijaly v prohlášení ministrů přijatém v roce 2022 v Římě (dále jen „MD 2022“). Oceňujeme zejména to, že se v mnoha oblastech řeší práva a potřeby starších osob, a vyzýváme členské státy, aby plnily své závazky přijaté v rámci předchozích a nadcházejících regionálních prováděcích strategií plánu MIPAA s cílem posílit právo starších osob na důstojný život a plnohodnotné zapojení do společnosti.
3. Uvědomujeme si různé společenské, politické, ekonomické a environmentální krize, kterými prochází mnoho zemí, a konstatujeme, že právě v těžkých dobách by se plán MIPAA měl dodržovat a mělo by se zvýšit úsilí o lepší služby starším lidem.
4. Oceňujeme přístup založený na lidských právech, který byl přijat v MD 2022, a vyzýváme členské státy, aby zajistily, že se tento přístup bude dále uplatňovat ve všech politikách a programy včetně shromažďování údajů, monitorování a hodnocení.
5. Se zvýšeným znepokojením konstatujeme, že plán MIPAA není všeobecně uplatňován a že nezajistil, aby členské státy plně respektovaly, chránily a naplňovaly práva na plné užívání lidských práv u starších osob. Stávající ukazatele jsou nedostatečné k úplnému posouzení dosažení cílů a členským státům nehrozí žádné důsledky, pokud závazky přijaté v rámci plánu MIPAA nedodrží.
6. Společné fórum plně podporuje doporučení vysokého komisaře OSN pro lidská práva, nezávislého experta pro uplatňování všech lidských práv starších osob a Globální aliance pro práva starších osob (GAROP), že je naléhavě zapotřebí právně závazný nástroj OSN na podporu a ochranu lidských práv starších osob. Takový nástroj by posílil závazky, které členské státy přijímají v rámci plánu MIPAA, a umožnil by jim dosáhnout jeho cílů. Společné fórum proto vyzývá členské státy, aby se aktivně zapojily do diskusí

v otevřené pracovní skupině OSN pro problematiku stárnutí a podporovaly je a aby v souladu s jejím mandátem směřovaly diskusi k výše uvedenému závaznému výsledku.

7. Dále podporujeme celoživotní perspektivu, která byla v MD 2022 přijata za účelem řešení sociálních nerovností nahromaděných v průběhu života. Patří mezi ně mimo jiné sociální izolace a osamělost, což jsou dva jevy, které jsou příčinou i důsledkem těchto nerovností. Politiky musí tyto procesy zmírnit vytvořením spravedlivějších životních podmínek a přístupu k sociální podpoře a posílením sociální solidarity.
8. Jsme nesmírně znepokojeni dopadem pandemie COVID-19 na starší osoby v celém regionu, která vedla k nebývalému počtu úmrtí, jimž bylo možné předcházet. Plošná izolační opatření uplatňovaná v některých zařízeních vedla k tomu, že starší osoby značně utrpěly na duševním i fyzickém zdraví. Příliš mnoho úmrtí bylo navíc způsobeno diskriminací na základě věku, která starším lidem upírala jejich práva a bránila jim v optimálním využívání služeb.
9. V pozdějších fázích pandemie umožnilo očkování a preventivní opatření přijatá celou populací lépe chránit starší osoby, i když s přetrvávající nerovností v přístupu a pokrytí. Přezkum plánu MIPAA by proto měl vycházet z poznatků získaných při pandemii COVID-19 a z nedávného vývoje v Radě pro lidská práva (HRC), která odsoudila ageismus a diskriminaci na základě věku (rezoluce HRC/48/3 a zpráva HRC 49/70), aby se urychlila a zlepšila ochrana práv starších osob.
10. Témata, kterými se MD 2022 zabývá, jsou zásadní jak pro občanskou společnost, tak pro vědeckovýzkumné komunity. Na základě podnětů od těchto komunit zdůrazníme konkrétní problémy a poskytneme pokyny k tématům, kterými bude třeba se v budoucnu zabývat.

Podpora aktivního a zdravého stárnutí

11. Společné fórum oceňuje cíl podporovat aktivní a zdravé stárnutí, ale rádo by zdůraznilo, že z hlediska životního cyklu a lidských práv je třeba intenzivněji zohlednit environmentální, kontextové a strukturální předpoklady, které umožní aktivní a zdravé stárnutí. Za tímto účelem by měla být v členských státech dále rozvíjena globální síť Světové zdravotnické organizace (WHO) pro města přívětivá k různým věkovým kategoriím.
12. Starší lidé jsou heterogenní skupinou s velmi různorodými charakteristikami, jako je genderová identita, místo bydliště a podmínky prostředí, zdravotní stav, socioekonomické a vzdělanostní zázemí, sociální vztahy, rasa, náboženství, etnický původ a sexuální orientace, jakož i různé kombinace těchto charakteristik. Tuto rozmanitost je třeba zohlednit a ocenit v politických opatřeních týkajících se mimo jiné vzdělávání, odborné přípravy a celoživotního učení (včetně nejstarších osob), rovného přístupu ke zboží a službám, prodloužení pracovního života a důstojné rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem, podmínek životního prostředí v oblasti mobility a bydlení, jakož i podpory zdraví, prevence nemocí a služeb zdravotní a sociální péče. To musí být podpořeno výslovným dodržováním zásad nediskriminace, pokud jde o věk a další faktory v rámci úsilí o realizaci všech lidských práv. Jen tak můžeme společně s mladšími generacemi budovat inkluzivní společnost, v níž bude stárnutí a dlouhověkost plně oceňována jako příležitost pro jednotlivé občany i celou společnost.
13. Zdůrazňujeme článek 12 MD 2022, že zohlednění rovnosti pohlaví je zásadní „v

politikách, které podporují aktivní a zdravé stárnutí, s přihlédnutím k různým potřebám a situacím všech jednotlivců v průběhu života.“ Za velmi důležitou považujeme také podporu a rekonstrukci kariérních drah v průběhu života, stejně jako plné uznání neplacené pečovatelské práce, která je klíčem k boji proti rozdílu v důchodech žen a mužů a chudobě žen ve stáří.

14. Zdůrazňujeme, že je třeba podporovat aktivní účast starších osob na obhajobě jejich práv, a to posílením jejich postavení v oblasti sociální a politické účasti, a to jak na úrovni jednotlivců (vzdělávání, dobrovolnictví, dostupnost atd.), tak s ohledem na struktury politického systému (nezávislá podpora zastupitelských organizací starších osob, konzultace a spoluvytváření veřejných politik, ministerstev, ombudsmanů, komunitních rad atd.).
15. Uvědomujeme si, že je důležité bránit se tendenci považovat některé fyzické a duševní zdravotní potíže, jako je artritida, ateroskleróza, deprese, Alzheimerova choroba a příbuzné demence, za nevyhnutelnou součást „normálního“ procesu stárnutí. Tato normalizace má závažné důsledky pro zdravotní péči i pro dobré životní podmínky a kvalitu života starších osob.

Zajištění rovného přístupu k péči a podpoře pro starší osoby a jejich pečovatele

16. Oceňujeme velký význam, který členské státy přikládají rozvoji dostupných, integrovaných a náležitě financovaných systémů péče a uznání neformálních a neplacených pečovatelů. Rádi bychom však zdůraznili, že ve většině členských států existuje nadměrná závislost na neplacené pečovatelské práci, která způsobuje nerovnosti, zejména u žen a osob odcházejících z trhu práce do důchodu z důvodu pečovatelských povinností, což následně přispívá k nižším důchodům a vytváří rozdíly v příjmech a důchodech žen a mužů.
17. Vyzýváme ke změně politik dlouhodobé péče tak, aby se zaměřily na co nejlepší podporu práva na nezávislost a samostatnost a zdůraznily možnost volby osob, které potřebují péči, ohledně formy kvalitní péče, která jim nejlépe vyhovuje. Toho lze dosáhnout pouze zvýšením investic do rozvoje všech forem kvalitní péče, zejména domácí, komunitní a domácí péče. To také vyžaduje přístup sociální ochrany k dlouhodobé péči, který by umožnil všeobecnou dostupnost pečovatelských služeb pro všechny osoby, které potřebují podporu.
18. Upozorňujeme na měnící se rodinné struktury, zvýšenou mobilitu, rostoucí urbanizaci a další společenské změny, které způsobují, že tradiční pojetí péče ze strany rodinných příslušníků je neudržitelné a posiluje sociální vyloučení, jemuž čelí neplacení neformální pečovatelé. Pro podporu komunitní péče bude nutné investovat do kvalitních služeb, které mohou podpořit osaměle žijící starší osoby, které potřebují péči, zejména ty, které žijí v odlehlých oblastech, a zaručit jim plné uplatnění jejich lidských práv. Vytváření pečujících čtvrtí, koordinovaná podpora v místních podmínkách a multifunkční centra zdravotní a sociální péče jsou sociální inovace, které mohou v této souvislosti ukázat cestu vpřed.
19. Zároveň je třeba neformální pečovatele podpořit opatřeními, která umožní sladit placenou práci, péči a soukromý život, například zajištěním sociální ochrany a poskytováním podpory příjmu, služeb odlehčovací a denní péče, jakož i školení pro zvládání fyzických a psychických problémů spojených s péčí.

20. Pandemie ukázala, že je naléhavější než kdy jindy přehodnotit práci profesionální péče. Byly odhaleny špatné pracovní podmínky pečovatелů a také problém s odbornou přípravou, nábořem a udržením pečovatелů ve většině členských států. Bude nutné zvýšit atraktivitu této profese zlepšením pracovních podmínek, platů, vytvořením nových pracovních profilů, nalezením nových způsobů vzdělávání a odborné přípravy, jakož i nových způsobů organizace péče v komunitě.
21. Zdůrazňujeme, že je důležité zvýšit účast a zapojení osob, které potřebují péči, a jejich rodin do politiky péče, a to navázáním dialogu s osobami, které potřebují péči, jejich rodinnými příslušníky a širší komunitou již od počátku potřeby péče. Požadujeme systémy péče, které posilují postavení lidí ve všech fázích jejich života, umožňují jejich účast a podporují jejich samostatnost – tedy systémy péče, které zajišťují, že starší lidé mohou být součástí společnosti jako rovnoprávní a plnohodnotní občané.

Začlenění problematiky stárnutí do společnosti pro všechny věkové kategorie

22. Plně podporujeme přístup začleňování problematiky stárnutí na všech úrovních. Starší lidé jsou nedílnou a cennou součástí společnosti, jejich důstojnost a kvalita života jsou ukazateli společenského rozvoje. Posílení úlohy starších osob prostřednictvím boje proti ageismu a podpora mezigenerační solidarity jsou proto předpokladem pro budování společnosti pro všechny věkové kategorie.
23. Členské státy vycházejí z velmi odlišných základů, takže je zapotřebí výzkumu a vývoje, aby se usnadnilo vzájemné učení a získávání zkušeností z osvědčených postupů. To platí zejména pro problematiku ageismu, kde je nutné vyvinout nástroje na podporu a měření jak informovanosti, tak konkrétního provádění vhodných opatření. Zapojení médií je v tomto ohledu zásadní součástí této strategie.
24. Uznáváme širokou podporu práv starších osob v MD 2022, ale zdůrazňujeme, že související právní předpisy nebyly přijaty ani plně zavedeny ve všech členských státech, přičemž mnohé z nich stále váhají s podporou úmluvy OSN o právech starších osob. Vyzýváme proto k vytvoření vhodných struktur v členských státech, které by zajistily přístup založený na lidských právech při řešení demografických změn a mezigenerační solidarity, zohledňování stárnutí a související legislativy.

Budoucí témata

25. Budoucnost stárnoucí populace a všech generací bude mimo jiné záviset na tom, zda a jak budou společnosti schopny řešit současné společenské, politické, ekonomické a environmentální krize nad rámec demografických změn. Vzhledem k tomu, že neexistuje rámec pro lidská práva týkající se stárnutí, je třeba v procesu strategie MIPAA/RIS zohlednit výzvy, k nimž občanská společnost a výzkum náležitě přispějí. Tento proces musí být podpořen silným mezinárodním subjektem, který bude rozvíjet, monitorovat a chránit práva starších osob, například integrací a výrazným vylepšením různých programů a iniciativ OSN zabývajících se stárnutím populace.
26. Výzkum přispěje k rozvoji znalostí. Při navrhování příslušných studií a výzkumných otázek musíme **zvýšit povědomí o ageismu, sexismu, rasismu a všech dalších formách diskriminace a kombinací jednotlivých typů diskriminace**. Musíme podporovat geriatrický a gerontologický výzkum, který shromažďuje údaje o starších lidech diferencované podle věku a pohlaví a zajišťuje zahrnutí starších žen, nejstarších

a křehkých starších osob, jakož i osob žijících v domovech pro seniory, a musíme je zahrnout do klinických studií. Kromě toho se musí multidisciplinární výzkum zabývat sociálními nerovnostmi na všech úrovních a výsledky výzkumu by se měly vždy promítnout do politických rozhodnutí založených na důkazech a vypracovaných ve spolupráci se všemi zúčastněnými stranami, které udržují společnost pro všechny věkové kategorie.

27. Rostoucí **rozšíření nových technologií** (jako jsou například technologie založené na umělé inteligenci) a **dopad digitalizace** na jednotlivce a společnosti je třeba pečlivě analyzovat a podpořit **strategiemi, které podporují rovnost a minimalizují předsudky tím, že zvyšují přístup a zabraňují sociálnímu vyloučení a digitálnímu rozdělení**. To znamená zvýšit úsilí o poskytování digitálních dovedností, konektivity a dostupných a cenově dostupných technologií a nástrojů starším lidem. Zároveň je třeba uživatele chránit před vniknutím do soukromí, podvody a dalšími porušeními jejich práv při používání digitálních zařízení a aplikací.
28. **Mimořádné situace** způsobené válkami a vojenskými zásahy, změnou klimatu a pandemiemi budou v budoucnu pravděpodobně narůstat a budou i nadále představovat vyšší riziko pro starší osoby. Bude nutné lépe přizpůsobit pomocné operace a související intervence právům a potřebám starších lidí a zapojit je do plánování, provádění a hodnocení preventivních a léčebných operací. Patří sem také výzkum v současnosti málo prozkoumané oblasti, jak rozvíjet mezigenerační solidaritu v souvislosti se změnou klimatu.
29. Pandemie COVID-19 podnítila úvahy o mnoha otázkách týkajících se starších lidí. Starší lidé, kteří jsou často popisováni jako „bezmocné oběti“ v souvislosti s těžkými nemocemi a vysokou úmrtností, byli pozoruhodně odolní v jiných oblastech života, například v péči o vnoučata nebo v dobrovolnické činnosti. Proto **je třeba zajistit účast starších osob při rozhodování o jejich postavení a autonomii** oproti formám ochrany a péče. V této souvislosti je nutné přehodnotit i úlohu pečovatelských domů, přičemž je třeba vycházet ze zásad autonomie a péče zaměřené na člověka.
30. Starší lidé jako různorodá společenská skupina vyžadují větší povědomí o individuálních potřebách s ohledem na veřejnou infrastrukturu, kterou již nelze utvářet pouze podle tradičních typů rodiny a vztahů. Je třeba uznat **význam všech typů citových vztahů a sexuality** ve vyšším věku pro emocionální, duchovní a fyzickou pohodu a vytvořit příznivé společenské podmínky pro všechny osoby, které by podporovaly plné využití životního potenciálu.
31. V souvislosti s tím je důležité pochopit, jak **různé nově vznikající fenomény změni podmínky a vnímání věku** v nadcházejících letech. Patří mezi ně změna rodinných struktur v důsledku rostoucího podílu osob žijících osaměle, bezdětných osob a osob s odloženým rodičovstvím, zkušenost dožití se vysokého věku s rostoucím rizikem smyslového, tělesného nebo duševního postižení, dopad globalizovaných a digitalizovaných pracovních podmínek, rostoucí rozmanitost sexuálních orientací a soužití smíšených náboženských a etnických komunit.
32. **Sociální nerovnost** bude i nadále představovat velkou výzvu. Multidisciplinární a mezikulturní výzkum v kombinaci se zapojením příslušných zúčastněných stran a přesným monitorováním osamělosti a sociální izolace podpoří vývoj účinných zásahů.
33. V neposlední řadě bude třeba co nejdříve řešit různé **problémy související s migrací a stárnutím obyvatelstva**. Migrace je často popisována jako problém mladších

generací, ale týká se i starších osob, a to jak v zemích původu, tak v přijímajících zemích. Na jedné straně starší osoby, které zůstaly v zemích původu (například v Rumunsku, na Ukrajině, v Moldavsku a v Polsku), musí převzít péči o svá vnoučata nebo zůstávají samy. Na druhou stranu se starší osoby (a/nebo jejich rodiny) v mnoha přijímajících zemích (např. v Rakousku, Německu, Itálii, Španělsku, Švýcarsku) často stávají zaměstnavateli pečovatелů z řad migrantů.

34. Starší osoby, které opustily své domovské země kvůli ekologickým katastrofám nebo válce, jako jsou starší uprchlíci ze Sýrie nebo Ukrajiny, se potýkají s problémy při hledání odpovídajícího bydlení, podpory příjmu, zachování svých důchodových nároků a přístupu ke zdravotním a pečovatelským systémům. Je proto nutné lépe pochopit a **uznat specifickou potřebu a přání uprchlíků**, „stárnutí v cizí zemi“ obecně a **pečovatелů z řad migrantů** konkrétně. Řešení migrace musí rovněž řešit související otázky nerovností a zlomů v sociální tkáni napříč členskými státy EHK OSN.

Závěrečné poznámky

Jsme si plně vědomi toho, že nový přístup ke stárnutí a demografickým změnám nelze řešit pouze postupnými úpravami legislativy nebo krátkodobými politickými iniciativami. I když uznáváme, že se nejedná o nástroj v oblasti lidských práv, chápeme proces strategie MIPAA/RIS jako příležitost k rozvoji vhodných politik pro starší osoby směrem k ucelené strategii na národní a mezinárodní úrovni společně se všemi partnery a zúčastněnými zeměmi a k jeho využití jako kompasu pro měření přínosu jejich politik k závazku respektovat lidská práva pro všechny a nenechat nikoho pozadu.

Oceňujeme uznání nevládních organizací a výzkumné komunity, že se zapojily do procesu strategie MIPAA, a zdůrazňujeme různé role organizací, občanské společnosti a institucí v tomto procesu jako podporovatelů inovací, poskytovatelů podpůrných služeb a znalostí, jakož i obhájců starších osob a jejich práv a potřeb.

Jako zástupci starších osob a vědeckých pracovníků jsme odhodláni zintenzivnit své zapojení také do příštího přezkumu a hodnocení procesu strategie MIPAA a jsme připraveni podpořit závazky přijaté na této ministerské konferenci, aby bylo zajištěno jejich plné naplnění.

Považujeme za nezbytné neprodleně vytvořit mezinárodní právně závazný nástroj, který by podpořil politické úsilí členských států v oblasti podpory a ochrany práv starších osob. Vyzýváme proto vlády, aby podpořily vypracování Úmluvy OSN o právech starších osob, která by zaručila rovné uplatňování všeobecných lidských práv ve vyšším věku na národní i celosvětové úrovni.

Toto prohlášení vychází z příspěvků, které navrhla občanská společnost a vědeckovýzkumné organizace při přípravě společného fóra, které se konalo 15. června 2022 v Římě, neboť oba sektory poprvé spojily své úsilí o společné pochopení podmínek stárnutí a stáří. Byl to proces spolupráce a produktivity a doufáme, že tomu tak bude i v budoucnu.